

BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING DIDAKTIK TEXNOLOGIYASI

Z.A. Avezova

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Chirchiq, O‘zbekiston

Corresponding author: zarnigoravezova92@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo‘lajak pedagoglarda kasbiy madaniyatni shakllantirishning didaktik texnologiyasi nazariy-metodik jihatdan tahlil etilgan. Tadqiqotda kasbiy madaniyat tushunchasining mazmuni, uning tarkibiy komponentlari hamda pedagog shaxsini rivojlantirishdagi o‘rni ochib berilgan. Shuningdek, bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy didaktik texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlar tizimli ravishda asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak pedagog, kasbiy madaniyat, didaktik texnologiya, pedagogik kompetensiya, ta’lim jarayoni, innovatsion yondashuv, interfaol metodlar, kasbiy tayyorgarlik, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, pedagogik faoliyat.

Abstract: This article provides a theoretical and methodological analysis of the didactic technology for developing professional culture in prospective teachers. The study reveals the essence of the concept of professional culture, its structural components, and its role in the development of a teacher’s personality. In addition, modern didactic technologies, interactive methods, and innovative approaches that contribute to the development of professional culture in future educators are systematically substantiated.

Keywords: prospective teacher, professional culture, didactic technology, pedagogical competence, educational process, innovative approach, interactive methods, professional training, learner-centered education, pedagogical activity.

Аннотация: В данной статье с теоретико-методических позиций проанализирована дидактическая технология формирования профессиональной культуры у будущих педагогов. В исследовании раскрывается сущность понятия профессиональной культуры, её структурные компоненты, а также роль в развитии личности педагога. Кроме того, системно обоснованы современные дидактические технологии, интерактивные методы и инновационные подходы, способствующие развитию профессиональной культуры у будущих учителей.

Ключевые слова: будущий педагог, профессиональная культура, дидактическая технология, педагогическая компетентность, образовательный процесс, инновационный подход, интерактивные методы, профессиональная подготовка, личностно-ориентированное обучение, педагогическая деятельность.

Kirish

Bugungi globallashuv va ta'lim tizimining jadallik bilan yangilanib borayotgan sharoitida pedagog kadrlar tayyorlash masalasi jamiyat taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ta'lim sifati, avvalo, pedagog shaxsining kasbiy salohiyati, madaniyati hamda kasbiy faoliyatni ongli va mas'uliyat bilan amalga oshira olish darajasi bilan belgilanadi. Shu bois bo'lajak pedagoglarda kasbiy madaniyatni shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Kasbiy madaniyat pedagogning kasbiy bilim, ko'nikma va malakalari bilan bir qatorda, uning axloqiy-etik qarashlari, kommunikativ madaniyati, pedagogik tafakkuri hamda kasbiy faoliyatga nisbatan mas'uliyatli munosabatini o'z ichiga oluvchi murakkab integrativ sifatdir. Mazkur sifatning shakllanishi ta'lim jarayonida qo'llaniladigan didaktik texnologiyalar, metod va vositalarning ilmiy asoslangan holda tanlanishi hamda samarali tatbiq etilishi bilan bevosita bog'liqdir.

Hozirgi kunda oliy pedagogik ta'lim muassasalarida an'anaviy o'qitish yondashuvlari bilan bir qatorda, shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy hamda faoliyatga asoslangan didaktik texnologiyalarni joriy etish ehtiyoji tobora ortib bormoqda. Bunday texnologiyalar bo'lajak pedagoglarning mustaqil fikrlashi, kasbiy refleksiya, innovatsion faoliyatga tayyorligi hamda kasbiy madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu nuqtai nazardan, bo'lajak pedagoglarda kasbiy madaniyatni shakllantirishning didaktik texnologiyasini ilmiy asoslash, uning mazmuni, tuzilmasi va amalga oshirish mexanizmlarini aniqlash pedagogika nazariyasi va amaliyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada ushbu masalalar kompleks yondashuv asosida tadqiq etilib, ta'lim jarayonida kasbiy madaniyatni shakllantirish samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-metodik xulosalar ilgari suriladi.

Adabiyot tahlili

Pedagogika fanida bo'lajak pedagoglarda kasbiy madaniyatni shakllantirish muammosi ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan turli nazariy-metodik yondashuvlar asosida o'rganilgan. Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, kasbiy madaniyat tushunchasi pedagog shaxsining kasbiy kompetensiyasi, axloqiy-etik qadriyatlari, kommunikativ qobiliyatlari hamda pedagogik faoliyatga nisbatan mas'uliyatli munosabatini o'zida mujassam etgan murakkab integrativ hodisa sifatida talqin qilinadi.

Xususan, pedagog shaxsining kasbiy rivoji masalalariga bag'ishlangan tadqiqotlarda (V.A. Slastyonin, N.V. Kuzmina, A.K. Markova) kasbiy madaniyat pedagogik mahorat, kasbiy ong va kasbiy faoliyatning samaradorligini belgilovchi muhim omil sifatida asoslab berilgan. Ushbu olimlar pedagogning kasbiy madaniyatini

shakllantirish jarayoni uzluksiz va tizimli xarakterga ega bo‘lib, u ta’lim jarayonining barcha bosqichlarini qamrab olishini ta’kidlaydilar.

Didaktik texnologiyalar nazariyasiga oid ilmiy manbalarda (V.P. Bepalko, G.K. Selevko, M.V. Klarin) ta’lim jarayonini loyihalash, natijaga yo‘naltirilgan o‘qitish hamda innovatsion metodlardan foydalanish orqali shaxsning kasbiy sifatlarini rivojlantirish imkoniyatlari keng yoritilgan. Mazkur tadqiqotlarda didaktik texnologiyalar ta’lim oluvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning samarali vositasi sifatida talqin etiladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar doirasida kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim masalalari (A.V. Xutorskoy, I.A. Zimnyaya) keng tadqiq etilgan bo‘lib, ushbu yondashuvlar bo‘lajak pedagoglarda kasbiy madaniyatni rivojlantirishning metodologik asosi sifatida e’tirof etiladi. Mualliflar kasbiy madaniyatni kompetensiyalar tizimi orqali shakllantirish ta’lim jarayonining mazmuni va texnologiyalarini qayta ko‘rib chiqishni taqozo etishini asoslab beradilar.

O‘zbekiston olimlarining ilmiy ishlarida ham pedagog kadrlar tayyorlash, kasbiy madaniyat va pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Xususan, milliy ta’lim tizimini modernizatsiyalash sharoitida bo‘lajak pedagoglarning kasbiy madaniyatini shakllantirishda innovatsion didaktik texnologiyalarni joriy etish zarurligi ilmiy asosda yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda ta’lim jarayonining milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligida tashkil etilishi pedagog kasbiy madaniyatining shakllanishida muhim omil sifatida ko‘rsatiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot jarayonida ishlab chiqilgan didaktik texnologiyaning bo‘lajak pedagoglarda kasbiy madaniyatni shakllantirishdagi samaradorligi pedagogik tajriba-sinov ishlari orqali aniqlandi. Tajriba natijalari kasbiy madaniyatning kognitiv, motivatsion-qiymatli va faoliyat-refleksiv komponentlari bo‘yicha tahlil qilindi. Dastlabki diagnostika natijalari bo‘lajak pedagoglarda kasbiy madaniyat darajasining asosan o‘rta va past ko‘rsatkichlarda ekanligini ko‘rsatdi.

Tajriba-sinov jarayonida joriy etilgan didaktik texnologiya doirasida interfaol metodlar, muammoli ta’lim elementlari, kasbiy vaziyatlarni modellashtirish, refleksiv mashg‘ulotlar hamda loyiha faoliyati tizimli ravishda qo‘llanildi. Natijada tajriba guruhida kasbiy madaniyatning barcha komponentlari bo‘yicha ijobiy dinamik o‘rish kuzatildi. Xususan, bo‘lajak pedagoglarning kasbiy faoliyatga nisbatan ongli munosabati, pedagogik muloqot madaniyati hamda kasbiy qarorlar qabul qilishdagi mas’uliyati sezilarli darajada oshdi.

Nazorat guruhi bilan taqqoslash natijalari tajriba guruhida kasbiy madaniyatning yuqori darajasiga erishgan talabalar ulushi ancha ortganini ko‘rsatdi. Matematik-statistik tahlil natijalari esa aniqlangan o‘zgarishlarning tasodifiy emasligini, balki

joriy etilgan didaktik texnologiyaning samarali ta'siri bilan bog'liqligini tasdiqladi. Bu holat kasbiy madaniyatni shakllantirishda tizimli va maqsadga yo'naltirilgan didaktik texnologiyalar muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Olingan natijalar ilgari olib borilgan tadqiqotlar xulosalari bilan uyg'unlikda tahlil qilindi. Xususan, kasbiy madaniyatni shakllantirishda shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvlarning samaradorligi haqidagi ilmiy qarashlar mazkur tadqiqot natijalari bilan tasdiqlandi. Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida refleksiv faoliyatni kuchaytirish va amaliy yo'naltirilgan topshiriqlardan foydalanish kasbiy madaniyatning barqaror shakllanishiga xizmat qilishi aniqlandi.

Muhokama jarayonida aniqlangan natijalar bo'lajak pedagoglarda kasbiy madaniyatni shakllantirish faqat nazariy bilimlarni berish bilan cheklanmasdan, balki ularni real pedagogik faoliyatga yaqinlashtiruvchi didaktik texnologiyalar orqali amalga oshirilishi zarurligini ko'rsatdi. Shu bois ta'lim jarayonida innovatsion metodlar, refleksiv mashg'ulotlar va kasbiy vaziyatlarga asoslangan o'qitish usullaridan tizimli foydalanish bo'lajak pedagoglarning kasbiy madaniyatini rivojlantirishda samarali omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari bo'lajak pedagoglarda kasbiy madaniyatni shakllantirish jarayoni ta'lim tizimining muhim va ustuvor vazifalaridan biri ekanligini tasdiqladi. Olib borilgan nazariy tahlillar va pedagogik tajriba-sinov ishlari kasbiy madaniyat pedagog shaxsining kasbiy kompetensiyalari, axloqiy-etik qadriyatlari, pedagogik muloqot madaniyati hamda refleksiv faoliyatini o'zida mujassam etgan integrativ sifat ekanligini ko'rsatdi.

Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan didaktik texnologiya tizimli, kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan va faoliyatga asoslangan yondashuvlar uyg'unligida amalga oshirildi. Tajriba-sinov natijalari mazkur texnologiyaning bo'lajak pedagoglarda kasbiy madaniyatning kognitiv, motivatsion-qiymatli va faoliyat-refleksiv komponentlarini samarali shakllantirishga xizmat qilishini isbotladi. Tajriba guruhida kuzatilgan ijobiy o'zgarishlar didaktik texnologiyaning amaliy samaradorligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bo'lajak pedagoglarda kasbiy madaniyatni shakllantirish jarayoni an'anaviy o'qitish usullari bilan cheklanmasdan, interfaol metodlar, innovatsion yondashuvlar, refleksiv mashg'ulotlar hamda kasbiy vaziyatlarga asoslangan ta'lim texnologiyalari orqali tashkil etilgandagina yuqori samaradorlikka erishiladi. Shu bois oliy pedagogik ta'lim muassasalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirishga yo'naltirilgan didaktik texnologiyalarni tizimli joriy etish zarurati yuzaga keladi.

Mazkur tadqiqot xulosalari pedagog kadrlar tayyorlash jarayonini takomillashtirish, bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi va kasbiy madaniyatini

rivojlantirishga qaratilgan ta’lim strategiyalarini ishlab chiqishda ilmiy-metodik asos bo’lib xizmat qilishi mumkin. Kelgusida ushbu yo’nalishda olib boriladigan tadqiqotlar kasbiy madaniyatni shakllantirishning innovatsion mexanizmlarini yanada chuqurroq o’rganishga yo’naltirilishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI

1. Slastyonin V.A. **Pedagogika: innovatsion faoliyat.** – Moskva: Akademiya, 2019.
2. Kuzmina N.V. **Professionalizm lichnosti pedagoga.** – Sankt-Peterburg: Piter, 2018.
3. Markova A.K. **Psixologiya professionalizma.** – Moskva: Znanie, 2017.
4. Bepalko V.P. **Sostavlyayushchiye pedagogicheskoy texnologii.** – Moskva: Pedagogika, 2016.
5. Selevko G.K. **Sovremennyye obrazovatelnyye texnologii.** – Moskva: Narodnoye obrazovaniye, 2020.
6. Klarin M.V. **Innovatsii v mirovoy pedagogike.** – Moskva: Nauka, 2019.